

Anna Pazos

PODER I DESIG

COLLECCIÓ ASSAIG

SÈRIE ASSALTAR LA BÍBLIA

Direcció: Anna Punsoda

Borja BAGUNYÀ, *Breu història del mandat.*

Pilar CODONY, *Dominarà la terra.*

Víctor PÉREZ I FLORES, *De la nuesa.*

Anna PAZOS, *Poder i desig.*

FRAGMENTA EDITORIAL

Publicat per FRAGMENTA EDITORIAL
Plaça del Nord, 4
08024 Barcelona
www.fragmenta.cat
fragmenta@fragmenta.cat

Col·lecció ASSAIG, 80
Sèrie ASSALTAR LA BÍBLIA, 4
Directora de la sèrie ANNA PUNSODA

Primera edició FEBRER DEL 2023

Direcció editorial IGNASI MORETA
Producció editorial MARIA CALLÍS
Assistent de producció EULÀLIA CHÉLIZ

Il·lustració de la coberta ÀFRICA FANLO

Impressió i relligat ROMANYÀ VALLS, S.A.

© 2023 ANNA PAZOS SUGRAÑES
pel text

© 2023 FRAGMENTA EDITORIAL, S.L. U.
per aquesta edició

Dipòsit legal B. 6187-2023
ISBN 978-84-17796-84-6

Amb el suport de

RESERVATS TOTS ELS DRETS

ÍNDEX

Introducció	7
1 Una túnica de màniques amples	17
2 L'ull de Nefertiti	25
3 Pregadeus	31
4 Un cigaló a París	43
5 L'ocell pintat	61
<i>Bibliografia</i>	77

INTRODUCCIÓ

UN JULIOL DE LA DÈCADA passada em vaig trobar en un autocar direcció a Atenes. M'hi acompanyaven una trentena d'adeptes a un culte local, grecs que provaven de reproduir el politeisme clàssic. Veníem de les Termòpiles. Durant vuit llargues hores havien elaborat un ritual als peus de l'estàtua de Leònides. Jo hi havia anat en qualitat de testimoni, càmera en mà, per continuar filmant un documental que no s'acabaria de produir mai. Ja era el vespre i em rodava el cap. Havia comès l'error d'esmorzar només un cafè amb gel i no se m'havia ofert cap aliment complementari.

Al meu costat, com al viatge d'anada, s'hi havia assegut el més jove dels adeptes. La seva presència al grup m'intrigava. Tenia més o menys la meua edat, duïa un tatuatge de Medusa al bessó esquerre i fumava cigarrets electrònics. Treballava en un taller mecànic pintant xapes de cotxes accidentats. En la

seva presentació externa res no suggeria que pogués passar els vespres de divendres abillat amb una túnica blanca, rodejat de vells en un local atrotinat, tocant el tambor en un ritual a Apol·lo. La incongruència m'havia cridat l'atenció. Parlava de la seva fe amb senzillesa i serietat. Quan es van apagar les llums de l'autocar em va dir que tots som meitat animals, meitat déus, i va fer lliscar una mà cap a l'interior de la meva cuixa.

Girant-me cap a la finestra, vaig considerar la situació. El gest era inapropiat, sens dubte, i violava de manera escandalosa la meva neutralitat periodística. Havia sigut una intrusió unilateral, feta sense consentiment previ. Un fil de veu em deia que m'havia de fer respectar i frenar-ho en sec. D'altra banda, sospitava que el meu paper no havia sigut del tot passiu. Que havia estat esperant o fins i tot provocant l'avançament, per avorriment o per curiositat. La possibilitat que el desig fos mutu era risible i inquietant, i de moment calia descartar-la.

L'autocar avançava per l'Àtica i jo experimentava la tensió pròpia de la zona grisa. Aquell debat intern no només decidiria el meu moviment més immediat, sinó també una cosa més profunda sobre mi. Se'm bifurcaven dues narratives al davant. ¿Viuria la situació com a subjecte o com a objec-

te, perpetradora o víctima? ¿Assumiria fins al final l'impuls de transgressió que m'havia dut a acostar ambigüament la meva cuixa a la seva, o em retiraria a un espai segur, a un futur pròxim on podria denunciar l'audàcia del noi de la túnica i rebre el suport i la solidaritat de les meves iguals? Ambdues possibilitats eren dins meu, com gats de Schrödinger, esperant que l'autocar arribés a Atenes i s'obris una comporta.

En un fragment de Safo, la poeta de les passions turmentades es lamenta: «no sé pas què he de fer | la ment tinc dividida en dos» (CREUS 2022: 101). Safo va escriure els seus cants de desig lèsbic no gaire lluny del meu autocar i en un estat espiritual potser força similar al meu. El caràcter dispers dels seus versos, i el fet que no sapiguem res de la seva biografia, ens permeten especular sobre la naturalesa dels estats mentals que la dividien. Cometem amb gust l'error d'identificar-la amb el jo poètic dels cants i ens l'imaginem compartint carruatges amb senyores amb túnica, component mentalment la mètrica dels versos per abaixar una mica les revolucions. Sempre atrapada en el fogot de l'anhel irresoluble, que expressava així en un vers d'un poema perdut: «... i desitjo i cremo» (CREUS 2022: 83). Sens dubte, Safo devia ser una persona avesada al tipus de

situacions que eleven la tensió interior a primer pla, que posen els dos pols que et conformen cara a cara i t'obliguen a renegociar qui ets i com et relaciones amb el món.

Aquests moments, que poden ser de gran transcendència o afers com el de l'autocar, són flaixos rars i preciosos de la nostra ambigüitat elemental. No sempre els reconeixem immediatament. De fet, és fàcil passar-hi de llarg, i per evitar-ne les confusions i les molèsties sovint anem per la vida amb pilot automàtic. Les nostres reaccions són mecàniques, aparentment immediates. El noi de la túnica ens sembla un personatget ridícul, indigne de les nostres atencions; a més, respectem la nostra integritat professional fins al punt d'excloure'n qualsevol interacció qüestionable. O, per contra, sucumbim alegrement i sense subterfugis als capritxos aleatoris del cos. Sigui com sigui, el procés queda soterrat per una barreja de convicció, costum i automatisme.

Seria esgotador, certament, ser conscient tota l'estona del garbuix de motius que hi ha rere les nostres accions. Digueu-ho sinó al protagonista de *L'home amb raigs X als ulls*, la pel·lícula sobre un científic que augmenta l'abast de la seva visió fins al punt de poder travessar les pròpies parpelles. Al

final, acaba tan embogit pel fet de veure-hi constantment que s'arrenca els glòbuls oculars.

L'escena final d'aquesta infame pel·lícula de sèrie B va trasbalsar per sempre la meva imaginació infantil. El sofert protagonista s'ha arrossegat com un gos moribund fins a la tenda d'una congregació evangèlica enmig del desert amb l'esperança de trobar-hi algun consol o salvació. Allí explica la situació als feligresos, que li acaben cantant en uns cors infernals: «Si els ulls et pertorben... arrenca-te'ls! Arrenca-te'ls! Arrenca-te'ls!» Almenys així és com em va quedar gravada a la memòria. No va ser fins dècades més tard que vaig esbrinar que la frase parafrasejava uns versos sobre l'adulteri de l'Evangeli segons Mateu. Mirar la dona de l'altre és equivalent a cometre el pecat carnal; per tant, «si l'ull dret et fa caure en pecat, arrenca-te'l i llença'l; val més que es perdi un dels teus membres que no pas que tot el teu cos sigui llençat a l'infern» (Mt 5,27-30).

La cantarella del cor evangèlic m'ha acompanyat fins a la vida adulta. Ressona cada vegada que apareix la temptació d'apagar el cervell i unir-se dòcilment als cors. Amb els cors em refereixo a les convencions o corrents ideològics que suren en l'ambient i conviden a l'automutilació preventiva. Esclar que no ho fan mai explícitament. Trobo que

els cors s'han tornat força difícils d'identificar. Avui en dia adopten formes subtils i amables; no són el nostre opressor sinó el nostre aliat. Ens consolen dient que res no és culpa nostra, que el món ens ha fallat i ens fallarà. Ens ofereixen una sortida al caos dels nostres anhels contradictoris. Ens asseguren que no ens trobem a mercè d'impulsos incomprendibles, que hi ha un ordre en l'horitzó i que només cal corregir una injustícia històrica perquè tot plegat sigui menys cruel, més fàcil i més just. Ens simplifiquen situacions tèrboles com la de l'autocar grec i ens treuen de sobre la càrrega de la responsabilitat permanent, d'haver de manar sempre en solitud sobre la nostra illa personal de llibertat.

Al seu diari tardà, Hannah Arendt (ROSE HILL 2021: 7) es pregunta si hi ha alguna manera de pensar que permeti «evitar del tot nedar amb el corrent». Arendt descriu l'acte de pensar com el diàleg que hom té amb un mateix, sempre que s'hi esforci prou i les condicions li ho permetin. Aquest desdoblament interior, que anomena el «dos-en-un», no és un luxe reservat als intel·lectuals —«un terme odiós»— sinó la precondition per a qualsevol vida

conscient i lliure. El «dos-en-un» és l'acte de fer explícit el diàleg intern, d'evitar mecanitzar les decisions, de no aferrar-se mai a la guia externa que ens ofereix una mà.

Arendt no va escriure gaire sobre les passions ni sobre l'amor romàntic, que considerava apolític i fins i tot antipolític; una força alienadora de la vida comuna. Per ella, la llibertat s'acaba quan es difumina la frontera entre la vida privada i la pública. No obstant aquestes precaucions, la vivacitat de les seves relacions personals ha encuriós fans i biògrafs. Fins i tot l'informe que en va redactar l'FBI denota certa fascinació involuntària: la descriu com «una dona petita, rotunda, d'espatlles encorbades, amb un pentinat militar, una veu masculina i una ment meravellosa» (ROSE HILL 2021: 9). Arendt defensava que la manera com passem pel món és tan important o més que el que ens passa pel cap. Venerava l'amistat, els plaers de la conversa i el viatge, l'amor entès com a llibertat compartida i una mena de voracitat sensual per la vida. En un autoretrat d'adolescència ja es definia com una persona que vivia «atrapada en un anhel» (ROSE HILL 2021: 9).

Aquest anhel es nodria de la seva idea d'*amor mundi*, l'amor augustinià pel món, a través del qual «l'home fa del món casa seva i després hi cerca dele-

rosament el que té de bo i de malvat» (ROSE HILL 2021: 46). Però també hi havia lloc per a l'*amor sense món* —la passió eròtica, íntima, carnal i regida per normes pròpies. Per Arendt, «l'amor sense món» era el contrari de l'*amor mundi*, en la mesura que el primer dissol l'amant en la seva individualitat i l'allunya dels afers públics. «L'amor sense món» tenia un punt inexplicable que defugia l'anàlisi racional, i per tant parlar-ne era fútil. Havia de romandre al nucli més protegit de la intimitat. Una mateixa persona podia contenir diverses passions, fins i tot oposades i contradictòries, i era responsabilitat seva aprendre a conviure-hi.

«L'amor sense món» per excel·lència en la vida d'Arendt fou la relació amb el seu professor de la Universitat de Friburg, el pare de família Martin Heidegger. S'ha especulat infinitament sobre aquesta unió, que Arendt va voler mantenir en secret. Hi ha llibres sencers dedicats a discernir els significats dels seus intercanvis i els seus silencis. El que és sabut és que van mantenir un afer intens i desigual quan ella n'era alumna, i que després que Heidegger —quan era rector de la seva universitat— donés suport a Hitler, Arendt va deixar de parlar-hi durant disset anys. Més endavant es van retrobar, i dels fangs d'aquest contacte en va

extreure una reflexió sobre el perdó i la reconciliació.

Quan va publicar *La condició humana*, Arendt va estar a punt de dedicar-lo al seu examant. La gènesi de l'obra havien sigut les converses amb Heidegger, i al llibre dialogava amb les seves idees. Al final va decidir deixar la dedicatòria en blanc. Alguns estudiosos ho atribueixen a la manca de reciprocitat en la relació; Heidegger no va reconèixer mai Arendt públicament ni va llegir-ne els textos. A l'arxiu de literatura alemanya de Marbach, però, hi ha un esborrany del llibre que conté una dedicatòria escrita a mà (ROSE HILL 2021: 144):

La dedicatòria d'aquest llibre s'ha omès.
Com podria dedicar-te'l a tu,
confident meu,
a qui he sigut fidel
i infidel,
i en ambdós casos, amb amor.

M'encanta aquesta dedicatòria avortada perquè conté tot el que les relacions humanes tenen de complexes i ambivalents, on poden coexistir l'amor i el desamor, el domini i la submissió, la lleialtat i un impuls anàrquic de trencament. Ser sempre

conscient d'aquesta ambivalència és l'única manera d'agafar el control i viure i estimar de manera honesta i lliure. L'alternativa és el malson del cor evangèlic i un científic sense ulls arrossegant-se pel desert.

I

UNA TÚNICA
DE MÀNIGUES AMPLES

NO HI HA CAP CATÀLEG de passions ambivalents tan divers i vívid com el llibre del Gènesi. Com a document fundacional del poble d'Israel, aprofundeix en la humanitat dels seus propis mites amb una franquesa envejable. Els patriarques del judaisme són humans imperfectes; poden mostrar-se tan grandiosos i inspirats com vulnerables i patètics. Sovint resulten sinistres i traïdorencs. Un amic devot, sospirant entre copes de vi, va concloure així un relat sobre les aventures d'Abraham a Egipte: «Els patriarques són sòrdids.»

La història de Josep és un relat menor en la saga dels patriarques, que comença amb Abraham i continua amb els seus descendents Isaac i Jacob. Josep és de fet l'onzè dels dotze fills de Jacob, i el preferit absolut del pare, que l'estima per sobre de la resta «perquè l'havia tingut quan ja era vell» i perquè és